

การจัดกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับยุวมัคคุเทศก์ เพื่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม An Organization of the Environmental Education Process for Youth Guides to Conserve Culturally Attractive Sites.

ไกรราชกช พลรัตน์¹ ธงชัย นิลคำ² และอนัน ปันอินทร์³
Kairachkod Ponrat¹, Thongchai Nilkham² and Arnon Punain³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาองค์ประกอบของคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสด๊กก๊อกธม สร้างโปรแกรมการจัดกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ และเปรียบเทียบผลการส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสด๊กก๊อกธม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่ใช้ในการศึกษาองค์ประกอบของคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสด๊กก๊อกธม จำนวน 385 คน กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 มีความสนใจเข้าร่วมการอบรมเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสด๊กก๊อกธม เป็นเวลา 4 วัน จำแนกเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 36 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 31 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสด๊กก๊อกธมและโปรแกรมการจัดกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาซึ่งมีคู่มือการอบรมที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป และ F-test (One-way Repeated Measures MANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสด๊กก๊อกธม มี 4 ด้าน คือ ด้านการรับรู้บทบาทของยุวมัคคุเทศก์ ด้านการเลือกใช้เทคโนโลยีและการถ่ายทอดความรู้ ด้านการสื่อความหมายสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และด้านการจัดเนื้อหาความรู้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีโมเดลสอดคล้องเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กิจกรรมการอบรมประกอบด้วย การให้ความรู้และสอดแทรกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การระดมสมอง การทำงานกลุ่มแบบมีส่วนร่วม การแสดงบทบาทสมมุติ การสังเกตบทบาทของมัคคุเทศก์ในภาคสนาม และการแสดงบทบาทยุวมัคคุเทศก์ในภาคสนาม นอกจากนั้นนักเรียนกลุ่มทดลองมีคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสด๊กก๊อกธมโดยรวมและรายด้านจากการวัดหลังการอบรม หลังติดตาม 3 สัปดาห์ เพิ่มขึ้นจากก่อนการอบรม และสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่วัดผลก่อนการอบรม หลังการอบรม และหลังติดตามผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$)

คำสำคัญ : สิ่งแวดล้อมศึกษา ยุวมัคคุเทศก์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

² อาจารย์ประจำหลักสูตร ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

ABSTRACT

This research aimed to (1) study the component of characteristics of youth guides for Sadok Kok Thom stone castle (2) develop a program of the environmental education process management for promoting characteristics of youth guides, (3) and compare the results of the promotion of characteristics of youth guides for Sadok Kok Thom stone castle. The sample groups for the study were divided into 2 groups. The first group consisted of 385 third interval students in order to study of components of characteristics of youth guides. The second group consisted of 67 third interval students who voluntarily participated in the training program for promoting characteristics of the youth guides for 4 days. They were divided into 2 groups including 36 students in an experiment group and 31 students in a control group. The research instruments included the questionnaire on characteristics of youth guides for Sadok Kok Thom stone castle and the program of the environmental education process management with a training manual book which was at the most appropriate level as evaluated by a group of experts. The statistics employed for analyses of the data were percentage, mean, standard deviation, the confirmatory factor analysis using the LISREL package and the F-test (One-way Repeated Measures: MANOVA).

The major findings revealed that the characteristics of the youth guides had 4 aspects consisting of perception of youth guides' roles, selection of technology and knowledge transmission, communication of meaning for culturally attractive sites and contents organization of attractive sites. The model statistically had a goodness of fit with empirical data. The training activities contained knowledge giving coupled with an environmental conservation, participatory group work, role-playing, observation of guides' s roles in the field, and role performance of the youth guides in the field. In addition, the experimental group showed their characteristics of youth guides for Sadok Kok Thom stone castle as a whole and in each aspect at the posttest training period and at the 3-week follow-up period statistically increased from before the training and higher than the control group as measured at before, after the training and the follow-up periods ($p < .001$).

Keywords : environmental education, youth guides, cultural tourism

บทนำ

แนวทางการพัฒนาประเทศไทยในระยะกว่า 20 ปีที่ผ่านมาได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามกระแสโลกมากขึ้น จากที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ตั้งแต่แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ซึ่งได้นำไปสู่การผลักดันให้มีการออกกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม ต่อมาในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้มุ่งการพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน โดยเพิ่มมิติด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการรักษาการเติบโตและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เริ่มต้นใช้แนวคิด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” คือ ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นองค์รวม เชื่อมโยงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 (2545-2549) ได้บัญญัติหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญาในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลการพัฒนาสังคมไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาทั้งหมดดังกล่าวพบว่าประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ สถานะของประเทศทุกด้านเจริญก้าวหน้า อย่างรวดเร็ว และจากผลการจัดลำดับ พบว่าประเทศไทยมีการพัฒนามากอยู่ในระดับกลางส่วนศักยภาพคนไทยด้านการศึกษาสูงขึ้น ด้านเศรษฐกิจมีความมั่นคงและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ความยากจนและปัญหาเสถียรภาพลดลง เยาวชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็พบว่ามีปัญหาหลายประการที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับดังกล่าว

การให้การส่งเสริมชาวบ้านหรือท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรักษา คุ้มครองหรือเฝ้าระวัง มรดกทางศิลปวัฒนธรรมหรือมรดกสิ่งแวดล้อมทางสังคม ถือว่าเป็นการแก้ปัญหาที่เหมาะสมอย่างหนึ่งจำเป็นอย่างย่งที่ภาครัฐ และทุกภาคส่วนจะต้องหาวิธีดำเนินการที่หลากหลาย และดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายที่แน่นอน โดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายองค์กรความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งกลุ่มเยาวชนในชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง ด้วยศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นโดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหา และสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริง มีเครือข่ายการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) การพัฒนาคนและสังคมไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจที่ดีงาม อยู่ในกรอบของศีลธรรม และมีจิตสำนึกสาธารณะ ปลูกฝังทัศนคติและการเรียนรู้ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ คนทุกวัยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมเรียนรู้ ทำงานร่วมกัน ประสานประโยชน์ เช่น กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสาธารณประโยชน์ สอดคล้องกับแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2560) ที่กำหนดวิสัยทัศน์ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” และเป็นไปตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่ระบุคุณลักษณะพื้นฐานของผู้เรียนไว้ 8 ประการ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์

สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทยและมีจิตสาธารณะ (วิชัย วงษ์ใหญ่ และคนอื่นๆ, 2554)

ปราสาทสติก๊กอกรมเป็นโบราณสถาน ศิลปะขอมประเภทหิน ตั้งอยู่ที่บ้านหนองเสม็ด หมู่ 3 ตำบลโคกสูง กิ่งอำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว เป็นศาสนสถานฮินดูที่สร้างขึ้นตามลักษณะศิลปะเขมรแบบคลังดอบาปน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-16 และเป็นปราสาทหินที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ราชวงศ์เขมรเป็นอย่างมาก นักวิชาการชาวฝรั่งเศสซึ่งทำการศึกษาประวัติศาสตร์เขมรได้อาศัยศิลปจารึกนี้เป็นหลักฐานสำคัญในการอ้างอิง ปัจจุบันปราสาทสติก๊กอกรมายังอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากรซึ่งมีเจ้าหน้าที่คอยให้การดูแลในแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้เข้ามาเยี่ยมชมปราสาทสติก๊กอกรมเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่องแต่สภาพการณ์การให้ความรู้และความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวที่ปัจจุบันนี้ยังประสบปัญหาในเรื่องของผู้ที่จะคอยมาให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากว่าเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรไม่สามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึงประกอบกับการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมตัวปราสาทสติก๊กอกรมได้มีการสร้างความเสียหายไม่ว่าจะเป็นการนำอาหารเข้ามารับประทานแล้วทิ้งเศษขยะซึ่งเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายของตัวปราสาทสติก๊กอกรม เช่นการมีพฤติกรรมการนำของแข็งไปขีดหรือทำลายหินที่เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของปราสาทสติก๊กอกรม ทำให้ส่วนประกอบสำคัญของปราสาทสติก๊กอกรมถูกทำลายโดยการใช้เท้าไม่ถึง การณ์ของนักท่องเที่ยว ทั้งที่ปราสาทสติก๊กอกรมมีคุณค่ายิ่งต่อชุมชน การที่เราไม่ตระหนักและห่วงหาในคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ย่อมเป็นสาเหตุที่จะนำไปสู่การทำลายโดยไม่รู้ตัวซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อจิตใจของคนในชุมชนมากที่สุด

ความจำเป็นในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางมรดกศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันถือกันว่าการพัฒนาควรมีวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งหรือเป็นรากฐาน จึงจะมีความมั่นคงและยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2547) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Johnson & Mappin (อนัน ปันอินทร์, 2554 อ้างถึงใน Johnson & Mappin, 2005) กล่าวว่าสิ่งแวดล้อมศึกษาในอดีตเป็นการศึกษาธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันจะเน้นการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และถือกันว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพราะวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วมกันที่บูรณาการทุกอย่างเข้ามาเพื่อความสมดุล เมื่อสมดุลจึงยั่งยืน สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาสิ่งแวดล้อมศึกษาซึ่ง วินัย วิระพัฒนานนท์ (2546) ได้กล่าวไว้ว่าเพื่อให้ผู้เรียนมีการปรับปรุงวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีค่านิยมที่เหมาะสมต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีความคิดที่เป็นระบบ มีเหตุผล มีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับสำคัญของสิ่งแวดล้อมศึกษาดังที่ ธงชัย นิลคำ (2554) กล่าวว่าสิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นกระบวนการ ให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบเพื่อส่งเสริมให้ผู้คนเกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกป้องแก้ไขปัญหาล้อมทั้งในระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ เยาวชนในฐานะอีกกลุ่มเป้าหมายหนึ่งของสิ่งแวดล้อมศึกษาที่จะเป็นอีกกลไกหนึ่งในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมดังเช่นปราสาทสติก๊กอกรม

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ปราสาทสติก๊กอกรมพบว่ายังไม่เหมาะสม ผู้ที่เกี่ยวข้องปราสาทสติก๊กอกรมอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม มีแค่แก่นักเรียนที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ของหน่วยงานภาครัฐจัดให้โดยการทำเรื่องไปที่โรงเรียน แต่ประชาชน และเยาวชนผู้อยู่

ในพื้นที่ดังกล่าวไม่เคยได้รับการให้ความรู้ในเรื่องผู้นำเที่ยว จากการสำรวจความต้องการโดยการลงพื้นที่วิจัยและการสอบถามของผู้นำชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงปราสาทสตึกก็อกธมพบว่าทั้งประชาชนและเยาวชนมีความต้องการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้มีการนำกระบวนการให้ความรู้ในการนำเที่ยวปราสาทสตึกก็อกธมให้กับประชาชนเพื่อที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการเป็นผู้บอกกล่าวนักท่องเที่ยวในการเที่ยวชมปราสาทสตึกก็อกธมอย่างเหมาะสมทั้งนี้ทุกวันนี้ปราสาทสตึกก็อกธม ถูกทำลายไปมากแล้ว

จากความจำเป็นของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ปราสาทสตึกก็อกธมตั้งอยู่ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่องการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับมัคคุเทศก์เพื่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมปราสาทสตึกก็อกธม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีความมุ่งหมายหลักเพื่อศึกษาและส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก็อกธม โดยมีความมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก็อกธม
2. เพื่อสร้างโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในการส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก็อกธม
3. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก็อกธมโดยรวมและรายด้าน ของนักเรียนในกลุ่มทดลองและนักเรียนในกลุ่มควบคุม ก่อนการอบรม หลังการอบรม และหลังติดตามผล

สมมติฐานของการวิจัย

นักเรียนมีคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก็อกธมในระยะก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผลแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 385 คน จากโรงเรียนบ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภอธัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

1.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาและส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประกอบด้วย

1.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์เพื่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 ม.2 และ ม.3) จำนวน 300 คน จากโรงเรียนบ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภอธัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยเลือกตามสะดวก

1.4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการส่งเสริมการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับมัคคุเทศก์เพื่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่สมัครใจเข้าร่วมการศึกษาจากจากโรงเรียนบ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภอธัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มทดลอง จำนวน 36 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 31 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ประสบการณ์ในการอบรม

2.2 ตัวแปรตาม คือ คุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยรวม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรับรู้บทบาทของยุวมัคคุเทศก์ 2) ด้านการเลือกใช้เทคโนโลยีและการถ่ายทอดความรู้ 3) ด้านการสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และ 4) ด้านการ

จัดเนื้อหาความรู้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาการวิเคราะห์คุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธม เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด ตัวแทนชาวบ้าน ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ของประชาชน ตำบลโคกสูง อำเภอโคกสูงจังหวัดสระแก้ว เป็นคำถามที่กำหนดประเด็นสนทนา สัมภาษณ์ เพื่อการสร้งองค์ประกอบของเกณฑ์คุณลักษณะมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธม

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ยืนยันองค์ประกอบคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธมสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 300 คน เพื่อยืนยันองค์ประกอบของคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธม

ระยะที่ 3 การฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธมเครื่องมือที่ใช้ได้แก่โปรแกรมสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธม

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสด๊กก๊อกธมในการอนุรักษ์

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในการส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการสร้างและหาคุณภาพดังนี้

1. แบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสด๊กก๊อกธมในส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลำดับขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศเพื่อให้ได้ข้อมูลองค์ประกอบของคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แบบวัดคุณลักษณะนักสิ่งแวดล้อมศึกษาของ ธงชัย นิลคำ (2554) มาเป็นกรอบในการกำหนดองค์ประกอบคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธม ในการวิจัยครั้งนี้

1.2 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถาม และกำหนดรูปแบบสอบถามจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 สร้างแบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธมชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 1 ฉบับ ประกอบด้วย 4 ด้าน แยกเป็น 4 ด้าน คือ 1) การรับรู้บทบาทของยุวมัคคุเทศก์ 2) ด้านการเลือกใช้เทคโนโลยีและการถ่ายทอดความรู้ 3) ด้านการสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และ 4) ด้านการจัดเนื้อหาความรู้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.4 นำแบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธมที่สร้างขึ้นเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา นักวิชาการ

ด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมจังหวัด ท้องเที่ยวจังหวัด
ตัวแทนชาวบ้าน ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มต่างๆ
ของประชาชนตำบลโคกสูง อำเภอโคกสูงจังหวัด
สระแก้ว เพื่อประเมินองค์ประกอบและตัวชี้วัด
คุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดี
ปราสาทสด๊กก๊อกธม จำนวน 15 คน เพื่อพิจารณาความ
เหมาะสมของข้อความ ความสอดคล้องของข้อความ
กับนิยามที่กำหนดไว้ และความเที่ยงตรง (Validity)
แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Item-
Objective Congruence) การคัดเลือกข้อความ
ดำเนินการโดยพิจารณาเฉพาะข้อที่มีค่าดัชนีความ
สอดคล้อง (IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป

1.5) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม
ตามให้ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะแล้วนำไปทดลองใช้ (Try-
out) กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านโคกสูง
ตำบลโคกสูง อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ที่
ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน นำผลการทดลอง
ใช้แบบสอบถามมาหาคุณภาพ ได้แก่ ค่าอำนาจ
จำแนกรายข้อในแต่ละด้านโดยใช้เทคนิค Item-total
Correlation ได้ค่าอยู่ระหว่าง .23 - .81 และค่าความ
เชื่อมั่นทั้งฉบับและเป็นรายด้านด้วยสัมประสิทธิ์
แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค
(Cronbach) ได้ค่าเท่ากับ .821 .866 .893 .807 และ
ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .891

1.6) พิมพ์แบบสอบถามคุณลักษณะ
ยุวมัคคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อก
ธมฉบับจริงเพื่อนำไปเก็บข้อมูล วิธีการตรวจให้คะแนน
การตอบแบบสอบถามและเกณฑ์ในการแปลความ
หมาย คะแนนเฉลี่ย เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า
(Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ
ระยะที่ 3 การฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์
เครื่องมือได้แก่ โปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริม
คุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่ง
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตาม
ขั้นตอน ดังนี้

1) นำองค์ประกอบคุณลักษณะยุ
วมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรมที่ได้จากการศึกษาระยะที่ 1 มากำหนดใน
การสร้างกรอบแนวคิดเพื่อสร้างโปรแกรมสิ่งแวดล้อม
ศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการ
อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2) ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ศึกษา
แนวคิด ทฤษฎี หลักการการให้ความรู้ทางสิ่งแวดล้อม
ศึกษา ปรัชญาพื้นฐานสำหรับการศึกษาด้านสิ่ง
แวดล้อม กรอบแนวคิดคุณลักษณะนักสิ่งแวดล้อม
ศึกษาของ ธงชัย นิลคำ (2554) ทฤษฎีสร้างสรรค์
ความรู้ (ไพฑูรย์ สุขศรีงาม, 2551) หลักการส่งเสริม
ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และหลักการสร้างโปรแกรม
สิ่งแวดล้อมศึกษาของเกษม จันทรแก้ว (2536 : 199
- 266) หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในการฝึกอบรม
(วิจิตร อาวะกุล, 2540) เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการ
สร้างโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริม
คุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรมในครั้งนี้

3) ดำเนินการจัดทำโปรแกรมสิ่ง
แวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์
ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีองค์
ประกอบดังนี้ 1) ชื่อโปรแกรม (โครงการ) 2)
วัตถุประสงค์ 3) หลักการและเหตุผล 4) กลุ่มเป้าหมาย
5) ระยะเวลาดำเนินการและคู่มือการอบรม 6) สถานที่
ดำเนินการ 7) ผลที่คาดว่าจะได้รับ 8) การประเมิน
ผล 9) งบประมาณ 10) การกำหนดการปฏิบัติงาน

4) ตรวจสอบความเที่ยงตรงตาม
เนื้อหาส่วนที่เป็นสาระองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์
ประกอบคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Content Validity)
ของโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริม
คุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรม โดยนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ

จำนวน 5 คน ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาความถูกต้องของการใช้ภาษา รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องเหมาะสมต่อไป

5) นำโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์เหมาะสมของโปรแกรม ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทำการประเมินความเหมาะสมของโปรแกรมก่อนนำไปใช้ฝึกอบรมจริงกับประชาชนกลุ่มตัวอย่างต่อไป

6) จัดทำโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นคู่มือการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และองค์ประกอบอื่นๆ ของโปรแกรมพร้อมกำหนดช่วงเวลาของการส่งเสริมเพื่อจะได้แจ้งกำหนดการส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกับวิทยากรและประชาชนกลุ่มตัวอย่างต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.1 นำแบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปวัดคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 300 คน โรงเรียนบ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

1.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน แล้วนำแบบสอบถามที่ได้จากการศึกษาคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

ทางวัฒนธรรมไปใช้ในขั้นตอนการส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีกครั้ง

1.3 การส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

13.1 แบบแผนการทดลองในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบกึ่งทดลอง Quasi -Experimental Research ตามรูปแบบ Pretest-Posttest With Control Group Design

2. วิธีดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยทำการส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยใช้สถานที่เป็นห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสูงตั้งรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 นำแบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธมไปให้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนทั้งสองกลุ่มทำ

2.2 ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมร่วมกับวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์โดยใช้โปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นเวลา 4 วัน

2.3 เมื่อสิ้นสุดการอบรมผู้วิจัยนำแบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งโบราณคดีปราสาทสด๊กก๊อกธมไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มอีกครั้ง

2.4 ระยะเวลาติดตามผลภายหลังจากการยุติการทดลองเป็นเวลา 3 สัปดาห์ โดยนำแบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ชุดเดิมไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนอีกครั้ง

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป/ LISREL เพื่อวิเคราะห์ค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ส่วนโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติสังคมศาสตร์ใช้ในการวิเคราะห์สถิติพื้นฐาน ทหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในระยะก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานในรูปของค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแบบสอบถาม คุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2. วิเคราะห์ค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบสอบถามคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป/LISREL

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างในระยะก่อนอบรม หลังอบรม และติดตามผล โดยใช้สถิติทดสอบ F-test (One-way Repeated Measures ANOVA)

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่โดยใช้สถิติของ Scheffe'

สรุปผลการวิจัย

การจัดกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับยุวมัคคุเทศก์เพื่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. คุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก๊อกรมมี 4 ด้าน คือ ด้านการรับรู้บทบาทของยุวมัคคุเทศก์ ด้านการเลือกใช้เทคโนโลยีและการถ่ายทอดความรู้ ด้านการสื่อความหมายสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และด้านการจัดเนื้อหาความรู้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ประเมิน

ความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันมีโมเดลสอดคล้องเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. โปรแกรมการจัดกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก๊อกรมโดยมีคู่มือการอบรมที่ประกอบด้วยกิจกรรมการให้ความรู้ และสอดแทรกความรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การระดมความคิด การทำงานกลุ่มแบบร่วมมือ การแสดงบทบาทสมมุติ การเรียนรู้บทบาทจริงของมัคคุเทศก์ในภาคสนาม และการปฏิบัติบทบาทยุวมัคคุเทศก์ในภาคสนาม

3. นักเรียนในกลุ่มทดลองมีคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก๊อกรมโดยรวมและรายด้านหลังการอบรม และหลังติดตามผล 3 สัปดาห์ และเพิ่มขึ้นจากก่อนการอบรม และสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุมที่วัดผลก่อนการอบรม หลังการอบรม และหลังติดตามผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq .001$)

อภิปรายผล

จากการนำโปรแกรมการจัดกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก๊อกรมโดยทดลองใช้กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 36 คน เปรียบเทียบกับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 กลุ่มควบคุมจำนวน 31 คน เป็นเวลา 4 วัน พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์หลังการอบรม และหลังติดตามผล 3 สัปดาห์เพิ่มขึ้นจากก่อนการใช้โปรแกรมฯ และสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม ($p < .001$) ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับผลการวิจัยกับนิสิตของธงชัย นิลคำ (2554) ซึ่งพบว่านิสิตที่เข้ารับการอบรมโดยใช้โปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการส่งเสริมคุณลักษณะนักเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษามีคุณลักษณะดังกล่าวหลังการอบรมและระยะติดตามผลหลังการอบรม 3 สัปดาห์ สูงกว่านิสิตกลุ่มทดลอง ($p < .001$) และผลงานวิจัยกับเยาวชนของอนัน

ปิ่นอินทร์ (2554) ซึ่งพบว่าเยาวชนที่เข้ารับการอบรม โดยใช้แผนการอบรมการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรมสมัยทวารวดีเมืองนครปฐมโบราณ จำนวน 21 ชั่วโมง มีความรู้ความเข้าใจการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม

การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจเนื่องมาจากโปรแกรมการจัดกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาซึ่งใช้กิจกรรมให้ความรู้ที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การระดมความคิด การทำงานกลุ่มแบบร่วมมือ การแสดงบทบาทสมมติ การเรียนรู้จากบทบาทของมัคคุเทศก์ในภาคสนาม และการปฏิบัติบทบาทมัคคุเทศก์ในภาคสนามพร้อมกับการสอดแทรกความรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งการจัดกิจกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับหลักการของสิ่งแวดล้อมศึกษา (เกษมจันทร์แก้ว, 2536 : 150-157) สอดคล้องกับผลการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) ของ Dewey (ไพฑูริย์ สุขศรีงาม, 2539) และหลักการเรียนรู้โดยเน้นการมีประสบการณ์ และการใช้เหตุผล (Learning by Experiencing and Reasoning) ของ Bruner (ไพฑูริย์ สุขศรีงาม, 2539) และตามกฎแบบฝึกหัด (Law of Exercise) ของ Thorndike (ประสาธ อีสปริดา, 2523) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับหลักการเรียนแบบร่วมมือกัน (Cooperative Learning) ซึ่งในการวิจัยใช้การเรียนแบบมีส่วนร่วม (เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ, 2545 : 115) ซึ่งหลักการดังกล่าวมาแล้วมีส่วนช่วยทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน ลงมือปฏิบัติร่วมกันและเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงของ ยุวมัคคุเทศก์ ตลอดจนมีการปฏิบัติจริง ซึ่งสามารถพัฒนาคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ได้เป็นอย่างดีจากการตอบแบบสอบถามซึ่งประเมินคุณลักษณะดังกล่าว 4 ด้าน คือ ด้านการรับรู้บทบาทของยุวมัคคุเทศก์ ด้านการเลือกใช้เทคโนโลยี และการถ่ายทอดความรู้ ด้านสื่อความหมายสำหรับแหล่งเที่ยวทางวัฒนธรรม และด้านการจัดเนื้อหาความรู้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม การสอดแทรกความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระหว่างการอบรม และการปฏิบัติบทบาทมัคคุเทศก์ในภาคสนามจัดเป็นการส่งเสริมและสร้างการมีจิตสำนึก หรือการสร้างความตระหนักในการดูแลสถานที่ทางวัฒนธรรมให้สวยงามตามสภาพเดิม ไม่ทำลายสภาพภูมิทัศน์ของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นแบบอย่างทำให้นักท่องเที่ยวได้เป็นและปฏิบัติตนที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy) ที่เน้นทั้งในเรื่องความรู้ ทักษะ เจตคติ ความตระหนัก และค่านิยม (ไพฑูริย์ สุขศรีงาม, 2556)

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 องค์ประกอบคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสตึกก๊อทม ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ควรที่จะมีการเชื่อมประสานไปยังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนานักเรียนเพื่อการส่งเสริมให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติตนพึงเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ผลการวิจัยครั้งนี้ยังสามารถนำไปใช้เสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศในการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้มีความรู้ความรับผิดชอบในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

1.2 การวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับครูผู้สอนสิ่งแวดล้อมในระดับโรงเรียนที่จะนำคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเข้าสู่กระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยการกำหนดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในสาระที่เกี่ยวข้องหรือสาระการเรียนรู้รูปแบบบูรณาการ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

องค์ประกอบของคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการค้นหาในคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวปราสาทสติก๊กอ้อมและแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่จะมีขึ้นอีกในอนาคตควรที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะได้นำคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์ดังกล่าวเพื่อค้นคว้าเพิ่มเติมสู่การพัฒนาคุณลักษณะยุวมัคคุเทศก์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวอื่นในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เกษม จันทร์แก้ว. (2536). **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม**.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ. (2545). **ชุดวิชาการวิจัย**

ชุมชน. กรุงเทพฯ : เอส อาร์ พรินติ้งแมสโปรดักส์.

ธงชัย นิลคำ. (2554). **การศึกษาและส่งเสริมคุณลักษณะนักสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี**. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).

ประเวศ วะสี. (2547). **ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษของศ.น.พ. ประเวศ วะสี**. กรุงเทพฯ : โฟร์พรินติ้ง.

ประสพ อิศรปิตา. (2523) . **จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน**. กรุงเทพฯ : กราฟิการ์ต.

ไพฑูรย์ สุขศรีงาม. (2539). **การเรียนรู้ตามกลุ่มสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism) กับการสอนวิทยาศาสตร์**. **วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม**, 39(1) : 40; มกราคม.

_____. (2551). **ทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivist Theory) เอกสารประกอบการสอนรายวิชา Model of Teaching for the Development of Intelligence**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

_____. (2556). **การรู้สิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy)**. **วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษา**. 5(9), C-1-C-9.

วิจิตร อาวะกุล. (2540) . **การฝึกอบรม**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และคนอื่นๆ. (2554). **การพัฒนาหลักสูตรสันติศึกษาตามแนวคิดการเรียนรู้โดยเน้นทีมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**. **วารสารวิจัยทางการศึกษา**. 6(1) , 25-35.

วินัย วีระพัฒนานนท์. (2546). **สิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education)**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 – 2554**. กรุงเทพฯ : บุคลิกซ์

อนัน ปันอินทร์. (2554). **การส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของเยาวชนด้วยกระบวนการเครือข่าย**. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม)

